

militairen vormen overmatig drankgebruik en vrouwen het hoofdonderwerp van scabreuze versjes. Vergeleken daarmee zijn de Harinxma-alba nogal braaf.

Het boek *Banden van vriendschap* bestaat uit twee, in feite strikt gescheiden gedeelten: Yme Kuiper besteedt aandacht aan de personen die de alba amicorum aangelegd hebben, en hun achtergrond. Kees Thomassen gaat vervolgens in op de inhoud, inschrijvers en kunsthistorische context van de alba, in feite op alles wat over de alba gezegd kan worden. Dat leidt tot boeiende constatering. Zo bevestigde een vergelijking van de verschillende alba dat de illustraties seriematig vervaardigd werden. Inschrijvers gaven opdracht aan professionele illustratoren om de alba decoratief te vullen. De gedrukte bronnen waar zij inspiratie uit putten, gravures uit boeken, waren in een aantal gevallen te identificeren. Een bijzonder interessante conclusie betreft de alba van de drie studerende zonen van Ernst van Harinxma. De meeste inschrijvers bleken niet zo zeer voort te komen uit het studentenmilieu van gebroeders, als wel uit de kringen waarin hun vader figureerde. Het lijkt of het album hier fungeerde als een middel om de broers door een handtekeningenjacht bij deze kringen te introduceren. Het zijn dit soort gevolgtrekkingen die aangeven hoe vruchtbaar maar ingewikkeld het onderzoek naar alba amicorum kan zijn. Zij geven inzicht in informele netwerken van allerlei aard, maar nauwkeurige analyse is noodzakelijk om te bepalen welk netwerk het betreft.

Hoewel *Banden van vriendschap* veel interessants biedt, zowel ten aanzien van de zeventiende-eeuwse Friese adel als over de Harinxma-alba, vind ik het een gemis dat het boek duidelijk in twee gedeelten uiteen valt. Waar de achtergrond van de aanleggers zo verweven is met het tentoongestelde resultaat, had ik liever gezien dat dat in de indeling van het boekje tot uiting kwam. Het boek wekt de indruk dat de twee auteurs volkomen onafhankelijk van elkaar hebben geschreven. Beiden hebben genealogische schema's opgenomen – waarbij die van Thomassen soms nauwelijks te begrijpen zijn -, beiden introduceren de families en hoofdpersonen, kortom, het geheel wekt de indruk te bestaan uit twee boeken in één aaibaar bandje. Het is jammer dat

de twee delen niet meer ineengeschoven zijn, vooral omdat het stuk van Kuiper nu los lijkt te staan van het onderwerp van de tentoonstelling.

R.H. Alma

PORTRETTEEN VAN FRIESE EDELEN

Yme Kuiper en Johan Frieswijk (ed.), *Twee eeuwen Friese adel 1814-2000. Van landadel naar historisch instituut* (Heerenveen: Van Mazijk, 2000, 183 p)

Basis van dit aardige boek over de adel in Friesland in de 18e en 19e eeuw is een serie artikelen die oorspronkelijk werd gepubliceerd in het *Friesch Dagblad*. De artikelen zijn uitgebreid en door de redacteurs van een uitvoerig inleidend hoofdstuk voorzien dat de bundel de nodige samenhang verleent. De hoofdstukken zijn zeer divers van aard: ze nemen een bepaald geslacht tot onderwerp en halen dan de illustere of opmerkelijke personen voor het voetlicht. Ieder hoofdstuk geeft een korte inleidende bladzijde over de stamreeks van het besproken geslacht en de familiegeschiedenissen zijn gelardeerd met portretten en afbeeldingen van adellijke huizen. De redacteurs wijzen er in het voorwoord op dat hun boekje niet alleen over de Friese adel gaat, maar ook over edelen in Friesland. Deze ruime afbakening van het onderwerp maakte het mogelijk om zowel geschiedenissen van Friese adellijke families die 'absent' waren in hun provincie als families van niet-Friese herkomst die zich in Friesland hebben gevestigd op te nemen. De lezer moet geen uitgebalancheerde visie op de geschiedenis van de 'Friese' adel verwachten; het boekje is geen groepsportret geworden. Een dergelijke geschiedschrijving vinden we alleen in het inleidende en (tot op zekere hoogte) in het afsluitende hoofdstuk. Daar tussen weiden de verschillende auteurs uit over zulke uiteenlopende figuren en zulke uiteenlopende onderwerpen dat men na een tijdje als buitenstaander door de bomen het bos niet meer ziet.

Onder de 'Friese' adel vinden we uiteraard vertegenwoordigers van de Nederlandse 'hofadel' (als die groep zo genoemd mag worden)

zoals leden van het geslacht Sirtema van Grovestins, maar ook een schrijver als Homme Ernstma, (pseudoniem voor Fejo Schelto Sixma baron van Heemstra). De clichéfiguur van de 'rode baron' (komt in de beste families voor) ontbreekt niet (Theo Rengers) en evenmin de onvermijdelijke deftige en immer nostalgische douairière (Jeanne van Andringa de Kempnaer). De filmster Audrey Hepburn (ook een Van Heemstra) is er natuurlijk ook. Ongetwijfeld 'de bekendste Van Heemstra', maar natuurlijk niet omdat zij een Van Heemstra was. Als één ding in dit boekje duidelijk wordt, is het wel dat in de Nederlandse context een edelman of -vrouw bepaald geen uitgestippelde levenswandel doorliep, waarmee de deur wordt opengezet naar de kritische vraag in hoeverre adeldom überhaupt van belang was voor alle beschreven personen. Wat bond een Audrey Hepburn aan haar tijdgenoot Homme Ernstma behalve een gemeenschappelijke achternaam? Er zijn onder de Friese adel weldoeners en potentaten geweest, fanatieke jagers en diplomaten, bestuurders van landbouworganisaties en hoogleraren, maar wat hadden of ervoeren zij (als) gemeenschappelijk? Redacteur Yme Kuiper viel het na lezing van de artikelen op 'hoe heteroog onze groep van vijftien adellijke families in de loop der tijd is geworden'. Dat is zeker het geval, maar daarmee valt iets anders ook op: vóór de Bataafse revolutie was de adel daadwerkelijk een maatschappelijke stand, met eigen (politieke) privileges. Wie toen van adel was, kon daar niet onderuit. Tegenwoordig zijn vooral die edelen in hun gedrag van adel die dat willen. Iedere baron of jonkheer die zijn titel of predikaat niet interessant vindt, kan prima uit de voeten zonder. Niet voor niets constateert Kuiper op p. 27 dat het merendeel van de Nederlandse edelen geen deel uitmaakt van adellijke clubs, dat vele adellijke jongeren hoegenaamd geen interesse in de eigen familiegeschiedenis hebben en dat de voorzitter van de Hoge Raad van Adel stelt dat zijn wereld niet instort als 'zijn' adel verdwijnt. Adeldom, zo blijkt uit de opgediste familiegeschiedenissen, werd in de afgelopen twee eeuwen steeds meer een keuze: iets dat gekoesterd zo niet gecultiveerd, maar ook verwaarloosd kon worden en gemakkelijk verwaterde. Vandaar dat dit boekje voor-

al een onderhoudende serie portretten oplevert van opmerkelijke persoonlijkheden van wie echter bij velen de vraag rijst of hun adellijke status er werkelijk toe deed.

Wybren Versteegen

HET ZILVER VAN DE HERINGASTATE

Marlies Stoter, *De Zilveren Eeuw; Fries pronkzilver in de zeventiende eeuw* (Fries Museum Leeuwarden: Uitgeverij Van Wijnen, 2000).

De sober levende advocaat Henricus Popta (1635-1712) kocht op grote schaal onroerende goederen en landerijen. In 1687 kocht hij van de erven Anna van Eysinga (1633-1676) de Heringastate te Marssum met een deel van de inboedel; een transactie die destijds niet ongebruikelijk was.

Anna was de jongste dochter van Tjalling van Eysinga jr. (1596-1653) en Eets van Hiddema (†1667). De zestiende-eeuwse Heringastate waar zij woonden, was in familiebezit gekomen door het huwelijk tussen Tjalling van Eysinga sr. met Womck van Heringa. Zij lieten de state rond 1630 moderniseren, waarbij het huidige interieur ontstond.

Na het overlijden van haar vader en moeder bleef Anna op de state in Marssum wonen. Zij liet in 1671 de kerk van Marssum de nog bestaande dubbele herenbank met het wapen Eysinga plaatsen. Voor het interieur van de state liet zij in 1670 en 1671 de Leeuwarder zilversmid Rintje Jans grote gedreven schalen en kandelaars maken. Hoewel deze zilveren voorwerpen niet afzonderlijk in de koopakte van de Heringastate zijn genoemd, ligt het voor de hand aan te nemen dat Popta deze voorwerpen gelijktijdig met het slot verwierf. Een bewijs hiervoor was de ontdekking tegen het einde van de negentiende eeuw dat de wapens op de twee schotels niet de oorspronkelijke waren. Henricus Popta had de wapens van Van Eysinga vervangen door zijn eigen wapen en zodoende veranderde het Eysingazilver in de Poptaschat.

Vanuit kunsthistorisch oogpunt zijn de zilveren voorwerpen die bij de 'deal' inbegrepen waren, van groot belang. De voornaam-